

فناکب زبیره

فلک زہرہ

درمیان ما و نور آفتاب
پیش ما صد پر وہ را آویختند
تا ز کم سوزی شود دل سوز تر
از تب او در عسرو قی لاله خوں
ہم چنان از خاک نیز و جان پاک
در رہ او مرگ و حشر و حشر و مرگ
در فضا سے صد سپر نیلگوں
خود صریح خویش و ابراہیم خویش

از فضا سے تو بو چندیں حجاب !
جلوہ ہائے آتشیں را پختند
سازگار آید بشاخ و برگ و برگ
آبجو از رقص او یہاں گوں
سوسے بے سونی گریز و جان پاک
جز تب تک ہمارو ساز و برگ
خوطہ ہم خوردہ باز آید بروں
چوں فریح اللہ در تسلیم خویش !

پیش او تہ آسمان تہ خیر است
 ضربت او از مقام حیدر است
 این ستیز و مبدم پاکش کند
 محکم و سیار و چالاکش کند
 می کند پرواز و پرپنایے نور
 مخلص گیرنده جسبریل و حور

تازما زاغ البصر گیر نصیب

بر مقام عبد کاکر و رقیب

از مقام خود نمیدانم کجاست
 این قدر دانم که از یاراں جداست
 اندرونم جنگ بے خیل و سپہ
 بیند آن کو ہم چو من وارد جنگ
 بے خبر مرداں ز زرم کفر و دین
 جان من تنها چو زین السابین
 از مقام دراه کس آگاہ نیست
 جز نولے من چراغِ راه نیست
 غرق دریا طفاک و برنا و پیر
 جاں بساحل برود یک مروفقیر
 بر کشیدم پرودہ ہاے این وثاق
 ترسم از وصل و بستالم از فراق

مآزاع البصر تلج بآء شریفہ مآزاع البصر و ما طغی

وصل اگر پایا بن شوق است الحذر
راہ رو از جا وہ کم گیر و سرخ
آل دے دارم کہ از فوق نظر
روحی از احوال جان من خمیر
عشق شاطر ما بستش بہرہ ایم
عالے از آب و خاک اور اقوام
باتگاہ پر وہ سوز و پردہ در
اندرو بینی خدایان کہن
لے نکتک آہ و فغان بے اثر!
گر بجانش سازگار آید فراغ
ہر زمان خواهد چہانے تازہ تر!
گفت می خواہی دگر عالم بہ بگیر!
پیش بستگ در سواد زہرہ ایم
چوں حرم اندر غلات مشک قام
از درون یسغ و مارغ او گذر
می شناسم من ہمہ راتن بیتن

بعل و مردوخ و یعوق و نسر و نسر

رم نمن ولات و منات و عسر و عسر

برقیسم خویش می آرد و لیل

از مزاج این زمان بے خلیل

مجلس خدایان اقوام قدیم

آں ہوائے تند و آں شبنگوں سماں
قلزمے اندر ہوا آؤ نختہ
ساحلش ناپسند و موجش گرم نیز
رومی و من اندر آں دریائے قیر
اوسفر با دیدہ و من نو سفر
ہر زمان گفتسم نگاہم نارستا
تا نشان کو ہمار آمد پدید
کوہ و صحرا صد بہار اندر کنار
نغمہ ہائے طائران ہم نفس

برق اندر ظلمتشن گم کردہ تاب
چاک دامان و گہر کم ریختہ
گرم خمیسز و با ہوا ہا کم ستیز
چوں خیال اندر شبتان صنمید
ورد و چشم ناصبور آمد نظر
آں دگر عالم نمی بینم کجاست
جو نیار و مرغزار آمد پدید
مشکبار آمد نسیم از کوہ سار
چشمہ زار و سینرہ لے نیم رس

تن ز فیض آں ہو پایستہ تر
 از سرکہ پارہ کردم نظر
 وادی خوش بے نشیبے فراز
 اندریں وادی خدایان کہن
 آں نزار باب عرب این از عراق
 این ز نسل ہر دو امانا د قمر
 آں یکے در دست او تیغ دور
 ہر یکے تر سندی از ذکر خلیل
 گفت مردوخ آدم از زرداں گنجیت
 تا بیفراید باوراک و نظر
 می برد دست ز آثار کہن
 روزگار افسانہ دیگر کشاد
 جان پاک اندر بدن بستندہ تر
 خرم آں کوہ و کمر آں دشت دور
 آب خضر آرد و بنجاک اونیاں
 آں خداے مصر و این رب الہین
 این الہ الوصل و آں رب الفراق
 آں بہ زوج مشتری وارد نظر
 و ان دگر چسپیدہ ماے در گلو
 ہر یکے آزرده از ضرب خلیل
 از کلیسا و حرم نالان گنجیت
 سوے عہد رفتہ باز آید نگرا
 از تخیلی ہاے ما وارد سخن
 می و زوزاں خاکداں باد مراد

لعل از نرطِ طرب خوش می سرو
بر خدایاں رازِ ہائے ما کشودا

نغمہ لعل

آدم این نیلی تنق را بر درید   آنسوے گردوں خدایے رانید
در ولِ آدم مجبزاں فکرِ حسیت   ہمچو موج این سر کشید و آں رسید
جانش از عسوس می گیر و تزار   بوکہ عہدِ رقتہ باز آید پدید
زندہ باداں سرنگی مشرق شناس   آنکہ مارا از لحدِ بیرون کشید
لے خدایان کہن و قنات وقت!

دزنگر آں حلقہ وحدت شکست   آل ابراہیم بے ذوق الستا
بہشتش پاشیدہ جاشس دیز ریز   آنکہ بود از بادہ جبریل مست
مرد عرافتاد در بستہ جہات   با وطن پیوستہ ازیزوال گستا

خون او سرد از شکوہ ویریاں لاجرم پیر حرم ز نار بست!
اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

دریہاں باز آمد ایام طرب دین ہزیمت خورہ از ملک و نسب!
از چرخ مصطفیٰ اندیشہ چیست؟ زانکہ اوراپت ز نصد بولہب!
گرچہ می آید صدائے لاله آنچه از دل رفت کے ماند لب!
اہرمن رازندہ کرد افسونِ غرب روزیزداں زرد و روزیم شب!
اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

بنو دین از گردشش باید کشود بندہ ما بسندہ آزاد بؤد
تا صلوات اورا گراں آید ہمنے رکعتے خواہیم و آن ہم بے سجد
جذبہا از نفسہ می گردیند پس چه لذت در نماز بے سرود!
از خداوندے کہ غیب اورا نزد خوشتر آں دیوسے کہ آید در شہود!
اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

فرورفتن بدریائے زہرہ و

دیدن ارواح فرعون و کشتنرا

پیرِ روم آن صاحبِ ذکرِ جمیل، ضربِ اور اسطوتِ ضربِ خلیل
این غزل در عالمِ مستی سرود ہر خداے کہنہ آمد در سجود!

غزل

باز بر رفته و آیتدہ نظر باید کرد
عشق بر ناقہ ایام کشد محلِ خویش
پیر ما گفت چہاں بروشنے محکم نیست
تو اگر ترک چہاں کردہ سہرا واری
بلکہ بر خمیسنہ کہ اندیشہ دگر باید کرد
عاشقی؟ راحلہ از شام و سحر باید کرد
از خوش و ناخوش او قطع نظر باید کرد
پس نخستین زہر خویش گذر باید کرد

گفتش در دل من لات منات استی

گفت این بستکہ راز روز بر باید کرد

باز با من گفت "برخیز لے پسر
آں کہتاں آں جبال بے کلیم
در پس اوت لازم الماس گوں
نے ہوج و نے بسیل اور خلیل
ایں مقام سر کشان زورست
آں یکے از شرق و آں دیگر ز غرب
آں یکے برگردنش چو ب کلیم
ہر دو فرعون این صغیر و آں کبیر
ہر کے بالحنی مرگ آشناست
در پے من پاپنہ از کس ترس

جز بدامانم میسا ویز لے پسر
آنکہ از برف است چوں انبار سیم
آشکارا تر در و نشس از بروں
در مزاج او سکون لم یزل
منکران غائب و حاضر پرست
ہر دو بامردان حق در حرب و ضرب
واں دگر از تیخ درویشے دونیم
ہر دو در آغوشش دریا تشنیمیز
مرگ جباراں نہ آیات خداست
دست در دستم بدہ از کس ترس

سینہ دریا چو موسے بر درم
من ترا اندر ضمیر او برم

بجر بر ماسینہ خود را کشود   یا ہوا بود و چو آبے وانمود
قعر او یک ہادی بے رنگ و بو   وادی تاریکی او تو بتو
پیر رومی سنورہ ظہا سرود   زیر دریا ماہتاب آمد سرود
کوہ ہائے شستہ و عریان سرد   اندراں سرگشتہ و حیراں دوزد
سوی رومی یک نظر نگر بستند   باز سوی یک دگر نگر بستند
گفت فرعون این سحر! این حقے نورا   از کجا این صبح و این نور و فلور؟

رُومی

ہرچہ پنهان است از و پیدا استے
اصل این نور از ید بیضا استے!

فرعون

آه نقش عقل دیں در باستم   دیدم و این نور را نشناختم!
لے جہاں داراں سے من بگریڈ   لے زیاں کاراں سے من بگریڈ!
و اے قومے از ہوس گرویدہ کور   می برو لعل و گہرا ز خاک گور!
پیکرے کو در عجائب خانہ است   بر لب خاموشی او افسانہ است!
از ملوکیت خبر ہامی دہد   کور چشماں را نظر ہامی دہد
چہیت تقدیر ملوکیت ہ شقاق   محکمہی حستین ز تدبیر نفاق!
انزید آموزی ز بول تقدیر ملک   باطل و آشفقت تر تدبیر ملک!

باز اگر بیستم کلیم اللہ را
خواہم ازو سے یک دل آگاہ را

رُومی

حاکمی بے نور جان خام است خام
حاکمی از ضعفِ محکومان قوی است
تلج از باج است و از تسلیم باج
قوج و زندان سلاسل رهبری است
بے ید بیضا بلو کیتت حرام
بنخس از حرمان محرومان قوی است
مرد اگر شگ است می گرد و زجاج
اوست حاکم کز چنین سامان غنی است

ذوالخردطوم

مقصید قوم فرنگ آمد بلند
سرگذشت مصر و فرعون و کلیم
علم و حکمت کشف اسرار است و بس
از پئے لعل و گهر گورے نکند
می تو اوں دیدن ز آثار تدبیرم
حکمت بے جستجو خوار است و بس

فرعون

قبر ما را علم و حکمت پر کشود
لیکن اندر تربتِ ہمدی چہ بود؟

نمودار شدن در ویش سووانی

برق بے تابانہ رخسید اندر آب	موجہا با لید و غلطید اندر آب
بلوئے خوش از گلشنِ جنت رسید	روحِ آل در ویشِ مصر آمد پدید
در صدق از سوزِ او گوہر گدخت	سنگ اندر سینہ کشر گدخت
گفت اے کشر اگر داری نظر	انتقامِ خاکِ در ویشے نگر
آسماں خاکِ ترا گورے ندا	مرقدے جز دریم شورے ندا
باز حرف اندر گلوے او شکست	از لبش آہے جگر تابیے گسست

گفت اے روح عرب بیدار شو!	چوں نیاگاں خالق اعصار شو!
اے فواد اے فیصل اے ابن سعود	تا کجا بر خویش پیچیدن چو دود!
زنده کن در سینہ آں سخنے کہ رفت	در جہاں باز آوراں روزے کہ رفت!
خاک بطنی خالدے دیگر بڑاے	نغمہ توحید را دیگر سراے
اے نخیل دشت تو بالندہ تر	بر نخیز و از تو فارو تھے دگر؟
اے جہان مومنان مشک فام	از تومی آید مرا بوسے دوام!
زندگانی تا کجا بے ذوق سیر	تا کجا تقدیر تو دردست غیر!
بر مقام خود نیائی تا بکے	استخوانم دریے نالہ چو نے!

از بلا ترسی؟ حدیث مصطفیٰ است

‘مرد را روز بار و روز صفاست‘

سارباں یاراں بر شیرب ما بہ نجد	آں حدی کو ناقہ را آرد بہ وجد!
اے بارید از زمین ما سبزہ رست	می شود شاید کہ پائے ناقہ رست!

جانم از دردِ جدائی در نفیر
آں رہے کو سبزہ کم دارد بچہ پیر
ناقہ مست سبزہ دین مست دوست
اودست تست و من دوست دست
آب را کردند بر صحرای بیل
بر جبل داشتہ اوراقِ نخیل
آں دو آہو در قفایے یک دگر
از فراز تل فرود آید بچہ
یک دم آب از چشمِ صحرانورد
باز سوتے راہ پیمای بگردا
ریگِ دشت از نمِ مثال پر نیل
جاده بر آسترنی آید گراں
حلقہ حلقہ چوں پر تپہ غم
ترسم از باران کہ دوریم از مقام!

سارباں یارباں بہ شیرب ماچہ بد

آں حدنی کو ناقہ را آرد بہ وجہ دُا

فکر سیرت

اہلِ مریخ

پشمِ را ایک لحظہ بستم اندر آب	اندکے از خود گسستم اندر آب!
رختِ برومِ زئی جہانے دیگرے	بازمان و بامکانِ دیگرے!
آفتابِ ما با فاقش رسید	روز و شبِ را نوعِ دیگر آفرید!
تنِ رسمِ و راہِ جاں بیگانہ است	در زمان و از زمان بیگانہ است!
جانِ ما ساز و پیر سوزے کہ بہت	وقتِ او ختمِ پیر سوزے کہ بہت!
می نگر دو کہنہ از پروانِ روز	روز ہا از نورِ او عالمِ سر روز!

روز و شبِ را گردشِ پیہم ازوست

سیر او کن زانکہ ہر عالم ازوست

مرغز اسے بار صد گاہِ ملبسند   دور بینِ او ثریا در مکتند!

خلوت نہ گنبدِ حضرت است این
 گاہِ جہنم و سعادت اور اکراں
 پیرِ روم آن مرشدِ اہل نظر
 چوں جہان ما طلسم رنگ و بوست
 ساکنانش چوں فرنگاں فونون
 بزماں و برمکان قاہر تر اند
 برو جودش آن چنان پھیندند
 خاکیاں را دل بہ بند آب و گل
 چوں دے در آب و گل منزل کسند
 مستی و ذوق و سرور از حکم جاں
 در جہان ما دو تا آمد و جود
 خاکیاں را جان و تن مرغ و قفس
 یا سوادِ خاکدان ماست این؟
 گاہ دیدم در قضاے آسماں
 گفت میخ است این عالم بنگر!
 صاحبِ شہر و دیار و کاخ و کوستا
 در علوم بیان و تن از مفسر و نا
 ترانکہ در علم قضا ماہر تر اند
 ہر خم و پیچ ، قضا را دیدہ اند
 اندریں عالم بدن در بند دل
 ہر چہ می خواہد آب و گل کسند
 جسم را غیب حضور از حکم جاں
 جان و تن ، آن بے نمود آن بانمود
 فکرِ میرخی یک اندیش است بس!

چوں کے رامی رسد روزِ فراق
پست ترمی گرد و از سوزِ فراق
یک روزے پیشتر از آن مرگ
می کند پیش کساں اعلانِ مرگ
جانِ شاں پرورده اندام نیست
لاجرم خو کرده اندام نیست
تن بخویش اندر کشیدن مردن است
از جہاں در خود رسیدن مردن است
برتر از فکر تو آمد این سخن
زراں کہ جان تست محکوم بدن

رخت این ہا یک دو دم باید کشاد
این چنین فرصت خدا کس را نداد

برآمدن انجم شناسِ میرخی از رصدگاہ

پیر مردے ریش او مانند برف
ساہا در علم و حکمت کردہ صرف
تیزبین مانند دانایانِ غرب
کسوتش چوں پیر ترسایانِ غرب
دیر سال وقتش بالا چو سرو
طلعتش تابندہ چوں ترکانِ مرد

آشنا سے رسم و راہ ہر طریق
 آدمی را دید و چوں گل بر شگفت
 پیکر گل آں اسیر چند و چوں
 خاک را پرواز بے طیارہ داد
 نطق و اوراکش رواں چو آبجو
 این ہمہ خواب است یا افسونگری
 گفت "بود اندر زمان مصطفیٰ
 بر جہاں چشم جہاں میں راکشاد
 پر کشود اندر فضا ہائے وجود
 آنچه دید از مشرق و مغرب نوشت
 بودہ ام من ہم بایران و فرنگ
 دیدہ ام امریکہ ہم ژاپون و چین
 آشکار از چشم او فکر عمیق
 و زبان طوسی و خیتام گفت
 از مقام تحت و فوق آمد بروں
 ثابتاں را جو ہر سیارہ داد
 جو حیرت بودم از گفتار او
 برب مرتخیاں حرمب دری
 مرے از مرتخیاں با صدقا
 دل ہر سیر خطہ آدم ہنسا
 تا بصر اے حجاز آمد فرود
 نقش او رنگیں ترا ز باغ بہشت
 گشتہ ام در ملک نیل و رود گنگ
 بہر تحقیق فلز است زمین

از شب و روز زمین دارم خبر کرده ام اندر پرو بجزش سفر
پیش ما ہنگامہ ہاے آدم است
گرچہ او از کار مانا محرم است!

رومی

من ز افلاکم رسیق من بن خاک
مرد بے پروا و نامش زندہ رود
سرخوش و ناخور وہ از رگہا سے تاک!
مستی او از تاشا سے وجود!
ماکہ در شہر شمس افتادہ ایم
در جہاں و از جہاں آزادہ ایم
در تماش جلوہ ہاے نوبو
یک زمان مارا رفیقِ راہ شو

حکیم میرنجی

این نواح مرغدین بر خیب است
برنجیا نام ابوالآبائے ماست

فرز مرزاں آمر کردار زشت	رفت پیش بر خیا اندر پشت
گفت "تو ایں جا چہاں آسودہ؟	عمر با محکوم یزدان بودہ!
از مقام تو نکو تر عالی است	پیش او جنت بہار یکدمے است
آں جہاں از ہر جہاں بالاتر است	آں جہاں از لامکان بالاتر است
نیست یزدان را ازاں عالم خبر	من ندیدم عالی آزاد ترا!
نے خدائے در نظام او خیل	نے کتاب نے رسول و جبرئیل!
نے طوائف نے سجو سے اندر	نے فعائے نے درود سے اندر!
بر خیا گفت "لے فسوں پرواز نیز	نقش خود را اندراں عالم بریز"
تا ابوالباب فریب او نخورد	حق جہانے دیگرے با ماسپر

اندیں ملک خدا داد سے گذر

مرغذین و رسم و آئینش نگر!

گردش در شہر مرغین

مرغین و آن عمارات بلند
ساکن نش و سخن شیریں چونوش
فکر شاں بے درد و سوزِ اکتساب
ہر کہ خواہد سیم و زر گیر و ز نور
خدمت آمد مقصد علم و ہنر
کس ز دینار و درم آگاہ نیست
بر طبیعت دیور ماشیں چہرہ نیست
سخت کش و ہتھان چرخش روشن است
کشت و کارش بے نزاع آبجوست

من چہ گویم ز ان مقام از حسد
خوب رستے و نرم نخے و سادہ پوشا
رازدانِ کیمیائے آفتاب
چول نمک گیریم ما از آبِ شور
کار ہا را کس نمی سنجد بزر
ایں بتاں را در حرہا راہ نیست
آساہنا از و خانہا تیرہ نیست
از نہابِ دہ خدایاں این است
حاصلش بے شرکتِ خیرے ازوست

اندرای عالم نہ لشکر تے قشوں نے کسے روزی خور و از کشت و خوں!
نے قلم در مرغدیں گیر دسترغ از فن تحریر و تہیہ و روغ!
نے بازاراں نے کاراں خوش نے صدا ہائے گدایاں و روگوش!

حکیم مرنجی

کس دریں جا سائل و محروم نیست
عید و مولا حاکم و محکوم نیست

زندہ رود

سائل و محروم تقدیر حق است حاکم و محکوم تقدیر حق است
جز خدا کس خالق تقدیر نیست چارہ تقدیر از تدبیر نیست!

حکیم میرخی

گزر یک تقدیر خوں گرد و بگر
خواه از حق حکم تقدیر دگر
تو اگر تقدیر تو خواہی رواست
زانکہ تقدیر است حق لایمہا است
ارضیاں تقدیر خودی در بہاستند
مختہ تقدیر را نشانستند
رمز بار کیش بحر فے مضمر است
تو اگر دیگر شوی او دیگر است
خاک شوند رہو اسازد ترا
سنگ شور شیشہ اندازد ترا
شبنمی؟ افت ندگی تقدیرت
ہرزبان سازی ہماں لست متا
تا بخود ناساختن ایمان تست
قلزمی؟ پایستدگی تقدیرت
از بتاں جوئی ثبات لے بے ثبات
رنج بے گنج است تقدیر این چنین
عالم افکار تو زندان تست
اصل دین این است اگر لے بے خبر
رنج بے گنج است تقدیر این چنین
می شود محتاج از محتاج ترا

وائے آں دینے کہ خواب آرد ترا باز در خواب گراں وارد ترا!

سحر و افسون است یا دین است این؟

حَبِّ اَیْفُونِ است یا دین است این؟

حی شناسی طبع و تراک از کجاست؟ حوس اندر بنگه خاک از کجاست؟

قوتِ فکرِ حکیمان از کجاست؟ بطاقتِ ذکرِ کلیمان از کجاست؟

این دل و این وارداتِ اوزکیست؟ این فنون و معجزاتِ اوزکیست؟

گرمی گفتار واری؟ از تو نیست شعله کروار واری؟ از تو نیست

این همه فیض از بهارِ فطرت است فطرت از پرورگارِ فطرت است!

زندگانی چیت؟ کان گوهر است تو ایمنی صاحب او دیگر است!

طبع روشن مرد حق را آبروست خدمتِ خلق خدا مقصودِ اوست!

خدمت از رسم و ربه پنجمبری است

مزد و خدمت خواستن سوداگری است

بم چنان این باد و خاک و ابر و کشت	باغ و راغ و کاخ و کوی و سنگ و خشت
لے کی گوی مسخ مازماست	مردنواں این ہمہ ملک خداست
ارض حق را ارض خود دانی بگو	صییت شرح آیه لَا تُفْسِدُوا
ابن آدم دل با طیبی نہساو	من ز اطمینی ندیدم جز فساد
کس امانت را بکار خود نبرد	لے خوش آل کو ملک حق با حق سپرد
برده چیزے کہ از آن تو نیست	داغ از کاسے کہ شایان تو نیست!
گر تو باشی صاحب شیء می نزد	در نباشی، خود بگو کے می نزد
ملک یزداں را بیزداں بازده	تا ز کار خویش بکشائی گره
زیر گردوں فقر و مسکینی چراست؟	آپند از موالات می گوی زماست!
بندہ کز آب و گل بیرون نخست	شیشہ خود را بسنگ خود شکست
لے کہ منزل رانی دانی زره	قیمت ہر شی ز اندازہ نگہ!

لَا تُفْسِدُوا - تلخ باہ شریفہ لَا تُفْسِدُوا وَافِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا -

تا مقلع قست گوہر گوہر است ورنہ سنگ است از پیشینے کمتر است!
 نوع دیگر ہیں جہاں دیگر شود
 ایں زمین و آسماں دیگر شود

احوال و تہذیب و تمدن کے دعوائے رسالت مکہ

برکنار شہر میدان فراخ!	درگذشتیم از ہزاراں کھے و کاخ
درمیاں یک ن قدش چونارون	اندراں میدان ہجوم مردوزن
معنی او برسیان اوگراں!	پہرہ اش روشن فلے بے نورجاں!
از سرور آرزو نا محرمے!	حرف او بے سوز و چشم بے سنے
کو رو صورت تا پذیر آئینہ اش!	فارغ از جوشس جوانی سینہ اش
صعوبہ رو کردہ شاہین عشق!	بے خبر از عشق و از آئین عشق
"نیست ایں دو شہینہ از میرخیال	گفت با ما آن حکیم تکتہ واں

ساده و آزاده و بے ریو و رنگ	فرز مرزا او را بدند و پیدائش و رنگ
پنختہ و رکابِ نبوت ساختش	اندریں عالم فرو انداختش!
گفت نازل گشته ام از آسمان	و دعوت من دعوتِ آخرِ زمان!
از مقامِ مرد و زن وارد سخن	قاش ترمی گوید اسرارِ بدن!

تزو این آخرِ زمان تقدیرِ زلیت
در زبانِ ارضیاں گویم کہ صیت

تذکیرِ نلبیہٴ مریخ

لے زناں! لے ماواں! لے خواہراں!	زینتِ تاسے مشالِ ولبراں؟
ولبری اندر جہاں مظلومی است	ولبری محکومی و محرومی است!
درد و گیوشانہ گردانیم ما	مرد را پنچیسرِ خود و انیم ما
مرد صیتادی بہ پنچیری کنند	گرد تو گردد کہ ز پنچیسری کنند!

خود گداز یہاں سے اوکر و فریب   درد و داغ و آرزو مکر و فریب!
 گرچہ آن کا نسر حرم سازد ترا   سبتلائے درد و غم سازد ترا
 زہمیر او بودن آزار حیات   وصل او زہر و فسراقِ اوتبا
 مار پیچاں! از خم و پویش گریز   زہر مالیش را بنجون خود عزیز!
 از اموست زور و سوائے ماوراں!
 لے ننگ آزادی بے شوہراں!

وحی یزداں پے پے آید مرا   لذت ایماں بیغنا آید مرا
 آمد آں وقتے کہ از اعجاز فن   می تو اں دیدن حسین اندر بدن!
 حاصلے برداری از کشت حیات   ہرچہ خواہی از بنین و از بست
 گر نباشد بر مراد ما جنسیں   بے محابا کشتن او عین دین!
 در پس این عصر اعصابِ دیگر   آشکارا گردد اسرارِ دیگر
 پرورش گیرد جنسیں نوبعِ دیگر   بے شبہ ارحامِ وریا بدسحر!

تا بمیرد آن سراپا اهرمن
 لاله با بے داغ و باد امان پاک
 خود بخود بیرون فدا بر از لیت
 آنچه از نیساں منور و زرد میگر
 خیز و با فطرت بیا اندر سیتز
 تا ز پیکار تو حر گرد و کینز
 لے صدق در زیر دریا تشنه میر

رستن از ربط و وقت تو حیدر زن
 حافظ خود باش و بر مرداں متن

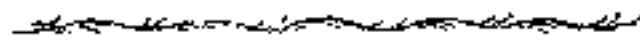
رُومی

مذہبِ عصیان آئینے نگر
 حاصلِ تہذیبِ لا دینے نگر
 زندگی راضع و آئین است عشق
 اصل تہذیب است نین وین است عشق
 نظاہر او سوز ناک و آتشیں
 باطن ... ز ریب السالمیں

از تب و تابِ روشش علم و فن   از جون و فوشش علم و فن!

دین نگر دو سچمتہ بے آدابِ عشق

دیں بگیر از صحبتِ آربابِ عشق!

کتاب مشهوری

ارواحِ جلیبہ حلاج و غالب و
قرۃ العین طاہرہ کہ بہ شہین ہستی
نگہ ویدند و بگردش جاوداں گمراہیدند

من قدسے این دل دیوانہ
چوں بگیم منزلے گوید کہ خیرا
زمانکہ آیات خہ الا انتہاست
کار حکمت دیدن و فرمودن بہتیا
آں لبخند و راز و سہ ہنر
آں بدست آورد آب و خاک را
ہر زمان بخشد و گر ویرانہ
مرد خود رس کبہ را و اند قفیز
سے مسافر جاودہ را پایاں کجاست؟
کار عرفان دیدن و فرودن است با
این لبخند و راز و سہ نظر!
این بدست آورد جان پاک را!

آن نگہ را بر تحبلی می زند
 این تحبلی را بنجو و گم می کند!

در تکاش جلوه ہائے پئے پئے	طے کنم افلاک و می نامم چوئے!
این ہمہ از فیض مرصے پاک نداد	آنکہ سوز او بجاں من فتاداد!
کاروان این دو بیناے وجود	بر کنار مشتری آمدند رود!
آن جہاں آن خاکدانے نامتام	در طوائف او قمر ہا تیز گام
خالی از می شیشہء تکاش ہنوز	آرزو نارستہ از خاکش ہنوز
نیم شب! از تاب ماہاں نیم روز	نے برودت در ہوائے او نہ سوز
من چو سوزے آسماں کردم نظر	کو کبش دیدم بنجو نزدیک تر
بیت نظارہ از ہوشم ربود	شد و گر گوں نزد دور و دور و زود!
پیش خود دیدم سہ روح پاکباز	آتش اندر سینہ شاں گیتی گداز!
در بر شاں حملہ ہائے لالہ گوں	چہرہ ہا خشنندہ از سوز دروں!

در تب و تابے زہنگام آست
گفت رومی "ایں قدر از خود مرو
از شرابِ نغمہ ہائے خویش مست!
از دم آتش نوایاں زردہ خوا
زور ایں صہبسا ندیدستی مگر!
شور ہا انگندہ در جانِ حرم!
شوقِ بے پروا ندیدستی مگر!
نمالب و علاج و خاتونِ عجم

ایں نو اہاروح را بخشد ثبات

گرمی او از درون کائنات!

نوائے علاج

ز خاکِ خویش طلب آتشی کہ پیدائست
نظرِ بخویش چنان بستہ ام کہ جلوہ دو بستہ
تجلی و گرے در خورِ لغاضائست!
جہاں گرفت و مرا فرصتِ تماشا بستہ
کے کہ کشتہ نشد از قبیلہ مائستہ
بمناکِ جم مذہم مصرعِ نظیری را
تو دل گرفتہ نباشی کہ عشقِ تنہائست
اگر چہ عقلِ فموں پیشہ لشکرے بنگخت

تورہ شناس نہ وز مقام بے خبری   چہ نعمت ایست کہ در بر بیا بیست
 ز قید و صید ننگال حکایتے آور   لگو کہ ز ورق مارو شناس دریا نیست
 مرید ہست آل ہر دم کہ پانگدشت   بہ جاوہ کہ درو کوہ و دشت دریا نیست

شریکِ حلقہ رندان بادہ پیا باش
 حذر ز جمعیت پیرے کہ مرو غوغا نیست!

نوائے غالب

”بیا کہ قاعدہ آسمان بگردانیم   قضا بگردشیں ظلِ گراں بگردانیم
 اگر ز شحہ بود گیر و دار نندیشیم   و گر ز شاہ رسد ارمنان بگردانیم
 اگر کلیم شود ہمسزبان سخن نکینیم   و گر غلسیل شود ہماں بگردانیم
 بجنگ باجستان شاخاری!   تہی سب ز در گلستان بگردانیم
 بصلح بالفتان صبحگاہی را   ز شاخار سوے آشیان بگردانیم

رحیدریم من و تو ز ما عجیب نبود
گر آفتاب سوئے خاوراں بگردانیم

نوائے طاہرہ

”گر بتو افتدم نظر چہرہ بہ چہرہ رُو بَرُو
شرح و ہم غم ترا نکتہ شکستہ موبو!
از پئے دیدن رخت همچو صبا افتادہ ام
خانہ سخنانہ در بدر کو چہ بکو چہ کو بکو!
می رود از فراق تو خون دل از دو دیدہ ام
دجلہ بدجلہ یم یہ یم چشمہ بہ چشمہ جو بکو!
ہر ترا دلِ حزیں بافتہ بر تمساش جاں
رشتہ بر شستہ نخ بہ نخ تار بہ تار پلو بہ پلو!

در دل خویش طاہرہ گشت و ندید جز ترا

صفحہ چہ صفحہ لایہ لا پرودہ بہ پرودہ توبہ تو!

سوز و ساز عاشقان در دستند   شور ہائے تازہ در جانم نکلند
مشکلات کہنتہ سر بیرون زدند   باز بر اندیشہ ام شیخوں زدند!
قلزم منکرم تہرا پا اضطراب   ساحلش از زور طوفانے خراب!
گفت رومی وقت از کف بدہ   اے کہ می خواہی کشود ہر گزہ!

چند در افکار خود باشی اسیر

این قیامت را بروں ریز از غمیر!

زندہ و مشکلاتِ خود را پیشِ روحِ بزرگ میگوید

از مقامِ مومنان دوری چرا؟

یعنی از فردوسِ ہجوری چرا؟

حلّاج

مرد آزادے کہ داند خوب زشت	می نکلند روح او اندر بہشت!
جنتِ تلامی و حور و غلام	جنتِ آزادگان سیر و وام!
جنتِ ملاخور و خواب و سرد	جنتِ عاشق تماشاے وجود!
حشر ملاشقی قبر و بانگِ صور	عشق شور اینگز خود صبحِ نشور!
علم برہیم و رجا دار و اساس	عاشقان رائے امید نے ہر اس!
علم ترساں از جلالِ کائنات	عشق غرق اندر جمالِ کائنات
علم را بر رفتہ و حاضر نظر	عشق گوید آںچہ می آید نگر!
علم پیمیاں بستہ با آئینِ حیر	چارہ او چہیت غیسر از حیر و صبر
عشق آزاد و غیور و ناصبور	در تماشاے وجود آمد حبور!
عشق ما از شکوہ با بیگارتہ بیت	گرچہ اورا گریہ مستانہ بیت

ایں دل مجبور ما مجبور نیست
تاوک ما از نگاہ حور نیست !
آتش ما را بعین زاید فراق
جان ما را سازگار آید فراق !
بے خلش از لیسن ناز لیسن
باید آتش درتہ پار لیسن !
ز لیسن ایں گونه تقدیر خودی است
از ایں تقدیر تمیسر خودی است !
ذره از شوق بے صدر شک نہر
گنجد اندر سینہ او نہ سپہر !

شوق چوں برعائے شبنم نند
آیناں را جاودانی می کند !

زنده رود

گردش تقدیر مرگ و زندگی است
کس نداند گردش تقدیر چیست !

حلّج

ہر کہ از تقدیر دارد ساز و برگ   لزد از زیر مے او دلیس و مرگ !
جبر دین مرد صاحب بہت است   جبر مردان از کمالی قوت است !
پختہ مردے پختہ تر گرد ز جبر   جبر مرد غام را آنغوشش قبر !
جبر خالد عالی بر ہم زند   جبر مایخ وین ما بر کنند !
کار مردان است تسلیم و رضا   بر ضعیقان راست ناید این قبا !
تو کہ دانی از مقام پیر روم   می ندانی از کلام پیر روم ؟

”بود گبرے در زمان بایزید

گفت او رایک مسلمان سید

خوشر آن باشد کہ ایمان آوری

تا بدست آید نجات و سروری

گفت این ایماں اگر بہت اے مرید

آنکہ وارد شیخ عالم بایزید

(روی)

من مدارم طاقت آن تاباں

کاں فزوں آمد ز کوششائے جاں

کار ما غیر از امیدیم نیست   ہر کسے را بہت تسلیم نیست

اے کہ گوئی بودنی این بوداشد   کار ہا پاسبند آئیں بوداشد

معنی تقدیر کم فہیدہ   نے خودی رائے خدا را دیدہ

مرد مومن با خدا وارد نیاز   با تو ما سازیم تو با ما نیاز

عزم او خلاق تقدیر حق است

روز ز بجای تر او تیر حق است

زندہ روز

کم مگاہاں فتنہ ہا نگیختند   بندہ حق را بدار آویختند

آشکارا بر تو پنهان وجود بازگو آخر گناره تو چه بود؟

حلاج

بود اندر سینه من بانگِ صور	فلتے دیدم کہ دارد قصدِ گورا
مومناں با خوے و بوسے کافراں	لا اله گویان و از خود مستکراں!
امر حق، گفتند نقشِ باطل است	زانکہ او والیست آبِ گل است
من بخود افر و ختم نار حیات	مردہ را گفتم ز امر ابر حیات!
از خودی طرح چہانے ریختند	دلبری با قاہری آمیختند!
ہر کجا پسید و تا پیدا خودی	بر نمی تا بد منگاہ ما خودی!
نار ہا پوشیدہ اندر نور است	جلوہ ہائے کائنات از طور است
ہر زمان ہر دل دریں دیر کہن	از خودی در پردہ می گوید سخن
ہر کہ از نارش نصیب خود بند	در جہاں از خویشتن بیگانہ مرد

ہندو ہم ایران ز نورش محرم است   آنکہ نارشس ہم شناسد آن کم است
من ز نور نار او داووم خمبہ   بندہ محرم! گناہ من نگر!
آنچہ من کردم تو ہم کردی بترس!
مخترے بر مردہ آوردی بترس!

طاہرہ

از گناہ بندہ صاحب جنوں   کائنات تازہ آید بروں!
شوق بے حد پرودہ ہا را بردرد   ہنگی را از تاشامی برد!
آخر از وار و رسن گیر و نصیب   برنگرود زندہ از کوسے حبیب!
جلوے او بسگر اندر شہر و دشت   تانہ پنداری کہ از عالم گذشت!

در ضمیرِ عصرِ خود پوشیدہ است

اندر زیرِ خلوتِ چہاں گنجیدہ است؟

زندہ رود

اے ترا دادند و رو جستجوے معنی یک شعر خود با من بگوے
"قمری کفِ خاکستر و طیلِ قفسِ رنگ"
اے نالہ نشانِ جگر سوختہ پیت؟

غالب

تا لہ کو خیزد از سوزِ جگر	ہر کجا تاثیر او دیدم دگر !
قمری از تاثیر او و اسوختہ	بلبل از دے رنگہا اندوختہ !
اندرو مرگے با غموشِ حیات	یک نقش اینجا حیات آنجا مالت !
آپنناں رنگے کہ ارژنگی از بوت	آپنناں رنگے کہ بیرنگی از بوت
تو ندانی این مقامِ رنگ و بوست	قیمتِ ہر دے بقدر نئے و پوست !

یا بزرنگ آیا بہ بیستہنگی گذر
تا نشانے گیری از سوز جگر!

زندہ رود

صد چہاں پیداوین نیلی فضا
بہر چہاں را اولیا و انبیاست؟

غالب

نیک بستگرا اندرین بود و نبود   پے پے آید چہاں ہا و رو بود!
بہر کج ہنگامہ عالم بود   رحمتہ للعالمینے ہم بود!

زندہ رود

فاش ترگو زانکہ فہم نار ساست

غالب

این سخن را فاش تر گفتن خطاست!

زنده رود

گفتگوئے اہل دل بے حاصل است؟

غالب

بمکتہ را بر لب رسیدن مشکل است!

زنده رود

توسرا پیا آتش از سوز طلب!

بر سخن غالب نیائی لے عجیب!

غالب

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست

رحمۃ للعالمین آیتناست!

زندانہ روو

من ندیدم چہرہ معسنی ہنوز

آتشے داری اگر مارا بسوز!

غالب

اے چمن بیستندہ امرا شعر

شاعران بزم سخن آراستند

ایں سخن افزوں تراست از تار شعر

ایں کلیماں بے ید بیضا سنند

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست - تلخ بایہ شریفہ خلقی فقط رہندی

آنچه تو از من بخواهی کافی است   کافی کو ما ور لے شاعری است!

حلج

ہر کجا بینی جهان رنگ و بو   آنکہ از خاکش بر وید آرزو
یا ز نور مصطفیٰ اورا بہا است   یا ہنوز اندر تلاش مصطفیٰ است

نژدہ رود

از تو پر رسم گرچہ پرسیدن خطاست   ہر آل جو ہر کہ نامش مصطفیٰ است!
آدمے یا جو ہر سے اندر وجود   آنکہ آید گاہے گاہے در وجود

حلج

پیش او گیتی جہیں فرسودہ است   خویش را خود عیدہ فرمودہ است!
عیدہ از ہم تو بالاتر است   زانکہ او ہم آدم و ہم جوہر است

جوہر اونی نے عرب نے انجم است	آوم است وہم ز آدم اقدم است
عبده صورت گر تقدیر ہا	اندرو ویران ہا تعمیر ہا
عبده ہم جانفزا ہم جانتاں	عبده ہم شیشہ ہم سنگ گراں
عبد دیگر عبده چیزے دگر	ماسراپا انتظار او منتظر
عبده دہراست و دہراز عبده است	ماہرہ رنگیم او بے رنگ و بوست
عبده با ابتدا بے انتہاست	عبده راجح و شام ما کجاست
کن ز سیر عبده آگاہ نیست	عبده جز سیر الالہ نیست
لالہ تیغ و دم او عبده	قاش تر خواہی بگو ہو عبده
عبده چند و چگون کائنات	عبده راز درون کائنات
مدعا پیدا نگر دوزیں و و بیت	تاناہی از مقام ماہریت

بگرہ راز گفت و شنودے زندہ رود

غرق شواندرو وجودے زندہ رود

زندہ رود

کم شناسم عشق را این کارِ چلیپیت؟
ذوق دیدار است؟ پس دیدارِ چلیپیت؟

صلاح

معنی دیدارِ آن آخرِ زمان
حکم او بر خویشتن کردنِ رواں
در جہاں نہی چون رسولِ انس و جان
تا چو او باشی قبولِ انس و جان
باز خود را میں ہمیں دیدارِ دوست!
سنتِ او ترے از اسرارِ دوست!

زندہ رود

چلیپیت دیدارِ خداے نہ سپہر
آنکہ بے حکمش نہ گردو ماہ و پھر؟

حلاج

نقشِ حقِ اولِ بجاں انداختن
باز اورا در جہاں انداختن !
نقشِ جاں تا در جہاں گرو تمام
می شود دیدارِ حق دیدارِ عام !
اے خاکِ مرده که از یک ہوئے او
نہ فلک دارد طوائف کوئے او !
و اے درویشے کہ ہوئے آفرید
باز لب بر لبست و دم در خود کشید
حکمِ حق را در جہاں جاری نکرد
نانے از جو خورد و کرااری نکرد
خانقاہے حبت از خیر رسید
راہبی و رزید و سلطانی نرید !
نقشِ حق داری؟ جہاں نچیرتست
ہم عنانِ تقدیر با تدبیرتست

عصر حاضر با تو می جوید ستیز

نقشِ حق بر لوحِ این کافر بریز !

زنده رود

نقش حق را در جهان انداختند
من نمی دانم چساں انداختند

حلاج

یا بزورِ دلبری انداختند   یا بزورِ قاهری انداختند
زانکه حق در دلبری پیدا تر است   دلبری از قاهری اولی تر است

زنده رود

بازگولے صاحبِ امرِ شرق
در میان زاهد و عاشق چه سرق؟

حلاج

زاهد اندر عالم دنیا عزیز

عاشق اندر عالم عقبے غریب!

زندہ رود

معرفت را انتها تا بودن است   زندگی اندر فنا آسودن است؟

حلاج

سکر یاراں از تہی پیمانگی است   نیستی از معرفت بیگانگی است

لے کہ جوئی در فنا مقصود را   در تہی یا بد عدم موجود را!

زندہ رود

آنگہ خود را بہتر از آرم شمرد در خم و جاش نمی باقی نہ دُرد
مشت خاک ما بگردوں آشناست آتش آں بے سرو ساماں کجا ست؟

حلج

کم بگوزان خواجہ اہل فسراق تشنہ کام و ازا ازل خویش ایاق!
ما چہول او غار من بود و نبود کفر او این راز را بر ما کشود!
از قنادن لذت بر خاستن عیش افسردن در و کاستن!
عاشقی در نار او و اسوختن سوختن بے نار او ناسوختن!
ز آنکہ او در عشق و خدمت قدم است آدم از اسرار او نامحرم است!

چاک کن پیرا ہن تقلید را

تا بیا موزی از تو تحمید را

زنده رود

اے تراقلیم جاں زیرِ تگیں
یک نفس با ما و گر صحبت گزین

حلاج

بامقائے در نمی سازیم و بس   ما سرا پا ذوقِ پروا زیم و بس
بہر زمان دیدن تمپیدن کارِ ماست   بے پروا بے پریدن کارِ ماست

نمودار شدن خواجہ اہل فراق ابلیس

صحتِ و شد لاں یک دم دو دم   آں دو دم سرمایہ بود و غم
عشق را شوریدہ تر کرد و گذشت   عقل را صاحب نظر کرد و گذشت
چشم بر بستم کہ با خود ارشش   از مقام دیدہ در ول آرش

تا کہاں دیدم جہاں تاریک شد   از مکان تا لامکان تاریک شد

اندر اں شب شد آند پدید   از درونش پیر مرے برچہید

یک قبائے سرمئی اندر برشش   غرق اندر دوو چہیساں پیکرش

گفت رومی خواجہ اہل سراق!

آں سراپا سوز و آن خویش ایاق!

کہنہ کم خستہ اندک سخن   چشم او بیستندہ جاں در بدن!

رند و ملا و حکیم و خرقہ پوش   در عمل چون ز اہدای سخت کوش

فطرتش بیگانہ ذوق وصال   زہد او ترک جمال لایزال!

تا گستن از جمال آساں بود   کار پیش انگنڈ از ترک سجود

اندکے در وارد است اونگر   مشکلات او ثبات اونگر!

غرق اندر رزم خیسر و شرمہنوز

صد پیر دیدہ و کافر ہنوز!

حرف وصل اور از خود بیگانہ کرد تازہ شد اندر دل او سوز و درد
اندکے غلطی داندرد و خویش بازگم گروید اندر و و خویش
نالہ تراں و و پچیاں شد بلند
لے خشک جانے کہ گرد و در دست

نالہ ابلیس

لے خدا و بند صواب و ناصواب من شدم از صحبت آدم خراب
بیچ کہ از حکم من سر بر نافت چشم از خود بست خود را اور نیافت
فکش از ذوق آبا بیگانہ از شرار کبریا بیگانہ
صید خود صیاد را گوید بگیر الاماں از بستہ فرماں پذیرا
از چنیں صید سے مرا آزاد کن طاعت ویروزہ من یاد کن
پست از دآن بہت والائے من وائے من لے وائے من

تائب یک خرم نیا در این حریف	قطرت او خام و عزم او ضعیف
یک حریف چست تر باید مرا	بنده صاحب نظر باید مرا
می نیساید کودکی از مرد پیرا	بعبت آب و گل از من باز گیر
مشت خسر یک شتر از من بیست	ابن آدم چسیت به یک مشت خست
این قدر آتش مرا داون چه بود	اندرین عالم اگر جس نخس نبود
سنگ را بگداختن کارے بودا	شیشه را بگداختن عاے بود
پیش تو بهر مکافات آدم	آپنناں تنگ از فتوحات آدم
سوے آل مرد خدا را ہم بد	منکر خود از تومی خواهم ، بد
لرزه اندازد لگا ہش در تنم	بنده باید کہ پیچد گردنم
آں کہ پیش او نیزم باد و جو	آں کہ گوید از حضور من برو

اے خدا یک زندہ مرد حق پرست

لذتے شاید کہ با ہم شکست

فکرِ ناصح

ارواح رفیقه که با ملک و ملت غدار می

کرده و دوزخ ایشان را قبول کرده

آشنای هر مقام راستان	پیر روی آن امام راستان
ویده آن عالم ز قمار پوش؟	گفت ای گردون نور بنخست کوش
از دم استاره و زیده است	آپنجه برگرد کمر چپیده است
هر نکو از حکم او زشت و زبول	از گراں سیری خرام او سکون
بر زینش پانهادن شکل است	پیکر او گرچه از آب و گل است
بهر حق را قاسم از روز است	صد میزد از افشسته نذر پست
از مدارش بر کند سیاره را	...

صبح او مانند شام از بخیل ہر!	عالمے مطر و دو مرد و دو سپہر
دو زرخ از آسراق شاں اندر فور	منزل ارواح بے یوم النور
روح قوے کشتہ از بہر دو تن!	اندر وین او دو طاغوت کہن
تنگ آدم تنگ دیں تنگ وطن!	جعفر از ہنگال و صادق از دکن
ملتے از کار شاں اندر فساد!	نا قبول و نا امید و نامراد
ملک و دینش از مقام خود فساد!	ملتے کو بند بہر ملت کشاد
آں عزیزہ خاطر صاحب دلال	می مدانی خطہ ہندوستان
در میان خاک و خون غلطد ہنوز	خطہ ہر جلوہ اش گیتی فروز
ایں ہمہ کردار آں ارواح زشت!	در گلش تخم غلامی را کہ کشت؟

در فضاے نیلگوں یک دم با بیت

تا مہکاتِ غسل بینی کہ چہ بیت!

قلمِ خوئیں

آپنہ دیدم می نگنجد در بیاں
تن زہمشس بے خبر کردوزجاں!
من چہ دیدم؟ قلزمے دیدم زخوں!
قلزمے طوفان بروں طوفان بروں!
در ہوا ماراں چو در قلم نہنگ
کفچہ شب گوں بال پر سیاب رنگ!
موہنا و زندہ مانسہ پلنگ!
از ہنیشس مردہ برساحل نہنگ!
بحر ساحل را اماں یک دم نداو
ہر زمان کہ پارہ درخوں قتار
سوج خوں با موج خوں اندرستیز
در میانش زورقے در آفت و تیز!

اندراں زورق دو مرد زرد روے

زرد رو، عریاں بدن، آشفہ سوے!

آتشکارانی شود روح هندوستان

پرده را از چیره خود برکشاد	آسماں شوق گشت حوئے پاک نراد
درد و چشم او سرور لایزال!	در جبینش نار و نور لایزال
تار و پر پوشش از رنگ برگ گلاب	حلقه در بر سبک تر از سحاب
بر لب او تاله های دروهندا	با چنین خوبی نصیبش طوق و بند

گفت رومی "روح هند است این نگر"

از فغانش سوزها اندر جگر!

روح هندوستان تاله وندریومی کند

هندهاں بیگانه از ناموس هند!	شمع جاں افسرد در فانوس هند
زخمه خود کم زند بر تار خویش!	مردک نامحسم از اسرار خویش

بر زمان رفتہ می بند نظر از تش افسردہ می سوزد چسبند

بند با بروست و پائے من از دست ناله ہائے نار ہائے من از دست

خوشی را از خودی پر دست از رسوم کہنہ زندان ساختہ

آدمیت از وجودش در دستند

عصر نواز پاک و ناپاکشن نرند

بگذر از فقر سے کہ غریانی نہد لے خٹک فقر سے کہ ستمانی و ہدا

الحذر از بے پروہم از خوشے ہیر جابر و جبور را زہراست بہیرا

ایں بے پروہی پیہے خوگر شود آل بے پروہی پیہے خوگر شود

ہر دو را ذوقی ستم گرد و فزون

و در من یالیت قومی یعلمون

کے شب ہندوستان آید پروزا فرد جعفر زندہ روح او ہنوز!

تا ز قید یک بدن و ای ربد آشیان اندر آن دیگر نہیں!

گاہ او را با کلیسا ساز باز	گاہ پیش دیریاں اندر نی ساز
دین او آئین او سوداگری است	عشتری اندر لباس حیدری است
تا جهان رنگ و بو گردد دگر	رسم او آئین او گردد دگر
پیش ازین چیزے دگر مسجود او	در زمان ما وطن معبود او
ظاہر او از غم دین و روستد	باطش چوں دیریاں ز نار بند
جعفر اندر ہر بدن ملت کش است	این مسلمانے کہن ملت کش است
خند خندان است و با کس یار نیست	مار اگر خنداں شود جز مار نیست
از نفاقش و حدت قومے دو نیم	ملت او از وجود او لیتم
ملے راہر کجا فارت گرے است	اصل او از صادقے یا جعفرے است

الاماں از روح جعفر الاماں

الاماں از جعفران این نماں!

فریادیکے از زورق نشینان قلمزم خونین

تے عدم مارا پزیر دے وجود   فاعے از بے ہرئی بود و نبود!

تا گزشتیم از جهان شرق و غرب   بر در دوزخ شدیم از درد و کربا!

یک شراب صادق و جعفر نژاد   بر سر مامشت خاک تر نژاد

گفت دوزخ را خس و خاشاک بہ

شعلہ من زیں دو کا فر پاک بہ

آنسوے نہ آسماں فرستیم ما   پیش مرگ ناگہاں فرستیم ما

گفت جاں ترے زاسرار من است   حفظ جان ہدم تن کار من است!

جان ترشتے گرچہ نزدیک باد و جو   لے کہ از من ہدم جاں خواہی برو!

ایں چنین کارے نمی آید ز مرگ

جان غدارے نیا ساید ز مرگ!

اے ہوائے تیز اے دریائے نوحوں ! اے زمیں اے آسمان نیلگوں !
 اے نجوم اے ماہ تاب اے آفتاب ! اے قلم اے لوح محفوظ اے کتاب !
 اے بتان بیض اے گردانِ غرب ! اے جہانے درغفل بے حرب ضرب !

ایں جہاں بے ابتدا بے انتہاست !

بندۂ غدار را مولا کجاست ؟

تاگہاں آمد صدا سے ہولناک سینہ صحرا و وریا چاک چاک !
 ربطِ تسلیم بدن از ہم گینخت و مہدم کہ پارہ پارہ رخت
 کوہ ہمشلِ سحاب اندر مرور انہدامِ عالمے بے بانگِ صبور !
 برق و تندر از تابِ تابِ دروں آشیان بستند اندر بھرِ خوں !
 سوچہا پر شور و از خود رفت ترا غرقِ خوں گردید آں کوہ و کمر !

آینچہ بر پیدا و تا پیدا گذشت

خیلی، تخم وید و بے پردہ گذشت !

آن سوئے افلاک

مقام حکیم الما نوی نطشہ

ہر کجا استیژہ بود و نبود   کس نداند ستر این چرخ کب و با
 ہر کجا مرگ آورد پیغام نیریت   لے خوش آن مردے کرداند مرگ حسیت
 ہر کجا مانند باد ارزاں حیات   بے ثبات و با تمناے ثبات
 چشم من صد عالم شش روزہ دید   تا حد این کائنات آمد پدید
 ہر جہاں را ماہ و پروینے دگر   زندگی را رسم و آئینے دگر
 وقت ہر عالم رواں مانند زرو   دیر یا زایں جا و آں جانت درو
 سال ما این جا ہے آنجا دے !   بیش این عالم باں عالم کے !

عقل ما اندر جہانے ذوفنون

در جہانے دیگرے خوار و زبوں

برثغوریں جہان چون وچسند   بود مرے با صدے در دستدا
 دیدہ او از عفتا باں تیز تر   طلعت او شاہد سوز جگر!
 دمبدم سوز درون او ستر و   بر لیش بیتے کہ صد بارشس ہر و!

”نہ جہریے نہ فر دوسے نہ توے نے خداوندکے

کف خاکے کہ می سوزد ز جان آرزو مستدا

من بہ رومی گفتم این دیوانہ کیست؟   گفت این فرزند المانوی است
 در میان این دو عالم جلے اوست   نغمہ دیرینہ اندرتاے اوست!
 باز این حلاج بیے دارورسن   نوع دیگر گفتمہ آل حرف کہن!
 حرف ادبے باک افکارش عظیم   غربیاں از تیغ گفتمارش دو نیم!
 ہم نشین بر جذبہ او سپے نبرد   بندہ مجذوب را مجنوں شمرد!
 عاقلان از عشق و مستی بے نصیب!   نبض او دادند در دست طیب!
 با پزشکان چسیت غیر از ریو و رنگ   ولے مجذوبے کہ زاد اندر فرنگ!

این سینا بریاضے دل نہیں رگ زندیا حب خواب آور و پد

بو و حلابے بہر خود غریب

جاں ز طابرد و کشت اور طیب!

مرد رہ دانیے نمود اندر فرنگ

پس فزول شد نغمہ اش از تار چنگ!

راہ روراکس نشان از رہ نداد

صد خلل در واردات اوقات داد!

نقد بود و کس عیسار او را نکرد

کاروانے مرد کار او را نکرد!

عاشقے در آو خود گم گشتے

ساکے در راہ خود گم گشتے!

مستی او ہر ز جابجے را شکست

از خدا بپرید و ہم از خود گشت!

خواست تائبیند سچیم ظاہری

اختلاط قاہری با دلبری!

خواست تا از آب و گل آید بروں

خوشترکز کشت دل آید بروں!

آپنہ او جوید مقام کبریاست

این مقام از عقل و حکمت ماوراست

زندگی شرح اشارت خودی است

لا و الا از مقامات خودی است!

ادب لا در ماند و تا آلا نرفت	از مقامِ عبدهٔ بیگانه رفت!
با تجلی ممکنار و بے خیر	دور تر چوں میوه از بیخِ شکر
چشم او جز رویتِ آدمِ نخواست	نعره بے باکانه زد آدم کجاست!
ورنه او از خاکِ سالِ بیزار بود	مثلِ موئے طالبِ دیدار بود!
کاش بودے در زمانِ احمدے	تا رسیدے بر سرِ درِ سرے
عقل او با خویشتن در گفتگوست	توره خود رو که راهِ خود نکوست

پیش نہ گامے کہ آمد آن مقام
 کاند رو بے حرف می روید کلام!

حرکت بجنّت الفردوس

درگذشتم از حدایں کائنات   پانہادم در چہانِ بے جہات!

احمدے - حضرت شیخ احمد سرہندی

بے یسین و بے یسار است این جہاں   فارغ از لیل و نہار است این جہاں

پیش او قندیل اور اکم فسرد   حرف من از ہیبتِ معنی یزد!

باز بان آب و گل گفتار جاں!

در قفس پر وازی آید گراں!

اندکے اندر چہاں دل نگر   تا ز نور خود شوی روشن بصر

چہیت دل و یک عالم بے رنگ و بو   عالم بے رنگ و بو بے چار سوست!

ساکن و ہر لحظہ تیار است دل!   عالم احوال و افکار است دل!

از حقائق تا حقائق رفتہ عقل   سیر او بے جاوہ و رفتار و نقل!

صد خیال و ہر یک از دیگر جدا   این گردوں آشناں ناراست!

کس نگوید این کہ گردوں آشناست   بر یسین آن خیالی ناراست!

یا سرور سے کاہد از دیدار دوست   نیم گامے از ہولے کھے دست!

چشم تو بیدار باشد یا بخواب   دل بہ بند بے شعاع آفتاب!

آں جہاں برابر جہانِ دل شناس
من چہ گویم ترا پنچہ ناید در قیاس

اندراں عالم جہانے دیگرے	اصل او از کن فکانے دیگرے!
لازوال و ہر زمان نوع دگر	ناید اندر وہم و آید در نظر!
ہر زمان اور اکٹالے دیگرے	ہر زمان اور اجمالے دیگرے!
روزگار ش بے نیاز از ماہ و بہر	گنجد اندر ساحت او نہ سپہر!
ہر چہ در غیب است آید روبرو	پیش از اں کہ دل بروید آرزو!
در زبان خود چساں گویم کہ چیست	ایں جہاں نور و حضور و زندگی است
لالہ ہا آسودہ در کہسار ہا	تہر ہا گروندہ در گلزار ہا!
غنچہ ہا سے مسخ و اسپید و کبود	از دم قدوسیاں اور اکشودا
آب ہا سمیں ہوا ہا عنبریں	قصر ہا با قبہ ہا سے زمردیں!
خیمہ ہا یا قوت گوں زیریں طنب	شاہداں با طلعت آئینہ تاب!

گفت رومیؒ لے گرفتار قیاس   در گذر از اعتبار است حواس
 از تجلی کار ہائے خوب و زشت   می شود آن دو نرخ این گرد و بہشت
 لے کہ بینی قصر ہائے رنگ رنگ   اصلش از اعمال و نئے از خشت و سنگ
 آنچه خوانی کو شود غلمان و حور   جلوہ این عالم جذب و سرور
 زندگی این جاز دیدار است و بس
 ذوق دیدار است و گفتار است و بس

قصر شرف النساء

گفتم این کاشانہ از لعل ناب   آنکہ می گیرد خراج از آفتاب
 این مقام این منزل این کاخ بلند   حوریاں بردر گمش اجرام بند
 لے تو دادی سالکان را چہ جوے   صاحب او کیست ہ با من باز جوے
 گفت این کاشانہ شرف النساء   مرغ باشش با ملائک ہم نواست

قلزم ما این چنینس گوهر نژاد	یہیچ ماور این چنینس دختر نژاد!
غاک لاهور از مزارش آسمان	کس نداند راز او را در جهان!
آن سراپا ذوق و شوق و دروغ	حاکم پنجاب را چشم و چہرہ رخ
آن فروغ و دودہ عبد الصمد	فقر او نقشے کہ ماند تا ابد!
تا ز قرآن پاک می سوزد وجود	از تلاوت یک نفس فارغ نبود
در کمر تیغ دو روستہ آن بہت	تن بدن ہوش و ہواس اللہ است!
خلوت و شمشیر و قرآن نماز	اے خوش آن عمرے کہ رفت اندر زیار!
بر لب او چوں دم آخر رسید	سوے مادر دید و مشتاقانہ دید!
گفت اگر از زمین داری خبر	سوے این شمشیر و این قرآن نگر
این دو قوت حافظ یک دیگر اند	کائنات زندگی را محور اند!
اندریں عالم کہ میسرد ہر نفس	دخترت را این دو محرم بود پس!
وقتِ خصمت با تو دارم این سخن	تیغ و قرآن را جدا از من مکن

دلِ بآں حرفے کہ می گویم بنہ قبرین بے گنبد و قندیل بہ!

مومنوں راتیں باستانیں است

تربت مارا ہیں سماں بس است!

عمر ہا در زبیر این زترین قباب   بدمزارش بود شمشیر و کتاب

مرقدش اندر چہان بے ثبات   اہل حق را داد و یعی نام حیات!

تا مسلمان کرد با خود آنچه کرد   گردش دوران بساطش در نور

مرد حق از غیر حق اندیشہ کرد   شیر مولا رو بہی را پیشہ کرد!

از دیش تا بوقت بیا برفت   خود بدانی آنچه بر پنجاب رفت!

خالصہ شمشیر و قرآن را ببرد

اندر ان کشور مسلمانانی ببرد

زیارتِ امیر کبیر حضرت سید علی

ہمدانی و ملاط ساہرئی کشتی

حرفِ رومی در دلم سوزے فلکند آہ پنجاب! آل زمینِ ارجب را
از تپِ یاراں تپیدم در بہشت کہنہ غمہا را خریدم در بہشت!
تا در اں گلشن صد لے در دست از کتارِ حوضِ کوثر شد بلند!

”جمع کروم مشت خاشاکے کہ سوزم خویش را
گل گماں وارو کہ بندم آشیان در گلستان“ (غنی)

گفت ردی ”آپنہ می آید نگر دل مدہ با آپنہ بگذشت لے سپر!
شاعر رنگیں نوا طساہر غنی فقیر او باطن غنی طساہر غنی!
نعمت می خواند آن مست مدام در حضورِ سیدِ والا مقام

سیدالسادات، سالارِ عجم	دستِ او مسمارِ تقدیرِ اُمم با
تا غزالی در سبِّ اللہ ہو گرفت	ذکرِ و شکرِ از دو دومانِ او گرفت با
مرشدِ آن کشورِ مینو نظیر	میر و درویش و سلاطینِ رامشیر با
خطہ را آن شاہِ دریا آستین	داو علم و صنعت و تہذیب و دین
آفرید آن مردِ ایرانِ صغیر	با ہنر باستے غریب و دلپذیر

یک نگاہِ او کشاید صد گره

نیز و تیرش را بدلِ راہے بدہ

در حضورِ شاہِ ہمدان

زندہ رود

از تو خواہم سترِ زردانِ را کلید	ظاعت از ما جست و شیطانِ آفرید
دشت و ما خوش را چنان آراستن با	در عمل از ما نکونئی خواستن با

اثر تو پر رسم این فسوں سازی که چه با
 با قمار بد نشیمن بازی که چه با
 مشت خاک و این سپهر گرد گرد
 خود بگوئی ز بیدشس کارے که کرد؟
 کار ما افکار ما آزار ما
 دست پادشاهان گزیدن کار ما!

شاه همراہ

بنده کز خویشتن دارد خبر
 آفریند منفعت را از ضرر
 بزم بادیه است آدم را و بال
 رزم بادیه است آدم را جمال
 خویش را بر اهرمن باید زدن
 تو همه تیغ آن همه سنگ فسن
 تیز تر شو تا قست در ضرب تو سخت
 ورنه باشی در و گیتی تیره سخت
 ورنه باشی در و گیتی تیره سخت

ژنده رود

زیر گردون آدم آدم را خورد
 ملتے بر ملتے دیگر چسود!

خیز و از دل ناله ہائے دروستند!	جاں ز اہلِ خطہ سوز و چوں سپند
در بہالِ تر دوستی او آیتے است	زیرک و درزاک و خوش گل تے است
در نئے من نالہ از مضمونِ اوست!	ساغرش غلطند اندر خونِ اوست
در دیارِ خودِ غریب افتادہ است!	از خودی تابے نصیب افتادہ است
ماہیِ رو و کوشِ پشستِ دیگران!	دست مزو او بدستِ دیگران
کار او ناخوب بے اندام و خام!	کار او ہناسوے منہزلِ گامِ گام
آتشے اندر رگِ تاکشِ فرود!	از غلامیِ جذبہ ہائے او ببرد
جہہہ را ہموارہ سود است این چنین!	تازہ پنداری کہ بود است این چنین!

در زبانیِ صفت شکن ہم بودہ است

چہرہ و جانتباز و پُر و م بودہ است

کوہ ہائے خنگ سار او نگر آتشیں دست چنار او نگر!

در بہاراں غسل می ریزد ز رنگ	خیزد از خاکش یکے طوقان رنگ!
لکہ ہاے ابر در کوہ و دمن	پنہ پڑاں از کمانِ پنہ زن!
کوہ و دریا و غروبِ آفتاب	من خدا را دیدم آنجا بے حجاب!
بانسیم آوارہ بودم در نشاط	بشنو از نئے می سرودم در نشاط!
مرنگے می گفت اندر شاخسار	باشیزے می نیرزد و این بہارا!
لالہ رست و زگیں شہلا دید	باو نور و وی گریبانش دید!
عمر با بالید ازین کوہ و کمر	نتر از نورِ قسمد پاکیزہ ترا!

عمر با گلِ رخت بر بست و کشاد

خاکِ مادِ گیکہ شہاب الدین ترا دبا

نالہ پر سوزِ آلِ مرغِ سحر   داد جانم راتبے تابِ دگر!

بشنو از نئے تلخ بہتر حضرت رومی 'بشنو از نئے چون حکایت می کنند،
نشاط - باغ مشہور در کشمیر   شہاب الدین - یکے از سلاطین مشہور کشمیر

تایکے دیوانہ دیدم درخروش آنکہ پرواز من مستاع صبر و ہوش!

”بگذر ز ما و نالہ مستانہ مجوسے

بگذر ز شاخ گل کہ طلسمے است لہنگے بوسے

گفتی کہ شب بنم از ورق لالہ می چسکد

غافل و لے است این کہ بگرد کنارجے!

این مہشت پر کجا و سرود این چنین کجا

روح غنی است مائمی مرگ آرزوے!

یا و صبا اگر بہ جینوا گذر کنی

حرفے ز ما بہ مجلس اقوام باڑگے

دہقان و کشتابجے و خیاباں فروختند

قوسے فروختند و چہ ارزاں فروختند!

شاه ہمدان

تن ہمہ خاک است و جاں و ادا گہر	با تو گویم رمز باریک لے پسر
پاک را از خاک می باید شناخت	جسم را از بہر جاں باید گذاخت
رفت از دست تو آں نخست بدن	کہ ببری پارہ تن را ز تن
گردد دست او را وہی آید بست	لیکن آں جانے کہ گردد جلوه مست
ہست اندر بند و اندر بند نیست	جو ہر شے با بیج شے مانند نیست
ور بپیشانی فرسوخ اسنجن	گر نگمداری میسرد در بدن
چہست جان داون دست لے مرد راو؟	چہست جان جلوه مست لے مرد راو؟
کوہ را با سوزہ جاں بگداختن	چہست جان داون؟ سخن پرداختن
در شاہاں چوں کو بکے بر تا فتن	جلوہ مستی؟ خویش را در یافتن
یافتن، خود را بخود بخشودن است	خویش را نایافتن نابودن است

هر که خود را وید و غیب از خود ندید   رخت از زندان خود بیرون کشید
 جلوه بد مستی که بید خویش را   خوشتر از نوشینه داندیش را
 در ننگارش حال چو با دوزان شود   پیش او زندان او لرزان شود
 تیشه او خار را بر می درد   تا نصیب خود ز گیتی می برد

تا ز جان بگذشت جانش جان اوست

ورنه جانش یک دم همان اوست

زنده رود

گفته از حکمت زشت نکوهی   پیر دانا نکتہ دیگر بگوئی
 مرشد معنی ننگاهاں بودم   محرم اسرار شاهان بودم
 ما فقیر و حکماں خواهد خراج   چیست اصل اعتبار تحت و تلج؟

محرم اسرار شاهان از تلج کتاب طوک که از تصانیف حضرت شاه بهمان است -

شاہ ہمدان

یا رضاے امتاں یا حربٹ ضرب	اصل شاہی چیت اندر شرق و غرب؟
بلج راجہ بادوکس دا دن حرام!	فاش گویم با توے والا مقام
آیہ حق محبت و برہان اوست	یا اولی الامرے کہ منکم شان اوست
شہرگیر و خویش بازا اندر ستیز	یا جوان مرے چو صر صر تندخیز
روز صلح از شیوہ لاسے دلبری	روز کیں کشور کشا از قاہری
پادشاہی راز کس نتوان خرید	می توان ایران و ہندستان خرید
کس نگیرد از دکان شیشہ گر	جام جم را اسے جوان باہتر
شیشہ را غیر از شکستن پیشہ نیست	وربگیر و مال او چو شیشہ نیست

یا اولی الامرے الخ تلج آیہ قرآن

غنی

ہند را این فوق آزادی کہ دادا
 صید را سودا سے حیاوی کہ دادو؟
 آل پرہمن زادگان زندہ دل
 لالہ احمد زروسے شاں خیل!
 تیزبین و پختہ کار و سخت کوش
 از نگاہ شاں فرنگ اندر خروش!
 اصل شاں از خاک و امنگیر ماست!
 مطلع این احتراں کشمیر ماست!
 خاک مارا بے شہر وانی اگر
 بر درون خود یکے بکشا نظر!
 این ہمہ سوزے کہ واری از کجاست؟
 این دم باد و ہب ساری از کجاست؟

۔ این ہاں باد است کز تاثیر او

کو ہسار ما بگید و رنگ دیو!

یہیج می دانی کہ روزے دروگر
 موج می گفت با موج دیگر

پنجد در قلم بیک دیگر ز نیم	خیز تا یک دم بساحل سر ز نیم
زادہ مالمیسی آں سحے کہن	شور او در وادی و کوہ و دمن
ہر زمان پر سنگ رہ خود را زند	تا بنا سے کوہ را بر می کند
آں جواں کو شہرہ و دشت در گرفت	پرورش از شیر صد ما در گرفت
سطوت او خاکیاں اعشرے است	این ہمہ از ماست نے از دیگرے است
ز لیکن اندر حد ساحل خطاست	ساحل مانگے اندر راہ ماست
باکراں در ساختن مرگ دوام	گرچہ اندر بحر غلظی صبح و شام

زندگی جولاں میان کوہ و دشت

لے خٹک موبے کہ از ساحل گذشت

لے کہ خواندی خیا سیمائے حیات	لے بہ خاور و ادوہ غوغائے حیات
لے ترا آہے کہ می سوز و جگر	تو از بے تاب و مابے تاب ترا
لے ز تو مرغ چمن را ہائے وہو	بہرہ از اشک تو می گیرد وضو

لے کہ از طبع تو کشت گلِ موبید
کار و انہارا صد اے تو در
دل میان سینہ شاں مردہ نیست
باش تا مینی کہ بے آوازِ صُور
غم مخور لے بسندہ صاحب نظر
شہر با زیر سپہر لاجورد
سلطنت نازک ترا مد از جستا
از نو تشکیل تقدیر امم
نشر تو گرچہ در ولہا خلیل
پردہ تو از نو اے شاعری است
آپنہ گوئی ماور لے شاعری است

تازہ آشوبے نغن اندر بہشت !

یک نوامتانہ زن اندر بہشت !